

NATZWEILER BERICHTEN

VAN DE

"STICHTING VRIENDENKRING VAN OUD-NATZWEILERS"

=====
BESTUUR

Voorzitter: Ernst Sillem

Secretaris: R. Schutrup
Tel: 010 – 4622384
E-mail: roelofschutrup@gmail.com

Penningmeester: M.J. de Loos
Mob: 06-51803406
E-mail: marjolijndeloos@gmail.com

Financieel adviseur: R. Bakels
Tel: 035 - 6936733

Bankrekening stichting:
NL26INGB0000394148

Redactie: N. Planjer & M. de Loos
Tel: 06-24769585
E-mail: nplanjer@hotmail.com

Website: www.Natzweiler.nl
Mail: info@natzweiler.nl

© Copyright Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur.

INDEX

	Pag.
1. Bestuur	1
2. Index	2
3. Van de Redactie	3
4. Mededelingen:	
a. bedankjes	5
b. familieberichten	5
c. overige	5
5. Geboortedata Oud-Natzweilers	6
6. Toespraak Hanneke Velthoen Natzweiler reis 2017	7
7. Bijeenkomst 4 November 2017	11
8. Overdenking Heiko Roelfsema	12
9. Onderzoek rol Nederlandse Rode Kruis tijdens WO II	16
10. Vervolg memoires Bart van der Pot	21
11. Uit de krant.....	25
12. Van de Penningmeester	26
13. De Giroloterij & Vfonds	27
14. Arq	28
15. Colofon	29

VAN DE REDACTIE:

Kerstfeest is denken
aan vrede en licht
aan de boodschap
het blijde bericht
van komen van mensen
heel dicht tot elkaar
niet voor heel even
maar - als het kan –
het hele jaar!

Het bestuur wenst u allen goede dagen, een gezond en voorspoedig 2018

MEDEDELINGEN:

a. Bedankjes

a. Familieberichten

De redactie ontving het verdrietige bericht dat Nelleke Stabel, weduwe van Jo Stabel, op 92-jarige leeftijd, 20 november jl. is overleden. Wij wensen de familie, vrienden en kennissen veel sterkte toe met het verwerken van dit verlies.

b. Overige

Jaarlijkse reis naar Natzweiler van

Donderdag 6 september - maandag 10 september 2018

Informatie bij Marjolijn de Loos of via het contactformulier op de website

Jaarlijkse herdenking NM Kamp Amersfoort

Zaterdag 3 november 2018

Informatie bij Roelof Schutrup of via het contactformulier op de website

GEBORTE DATA OUD-NATZWEILERS

18-05-1922	Skippy	de Vaal
14-07-1923	Ernst	Sillem

TOESPRAAK HANNEKE VELTHOEN - NATZWEILER REIS 2017

Zoektocht naar mijn Opa

In september 1942 werd Jan Broedelet, die deel uitmaakte van de verzetsgroepen Hattem & Pienbroek en Erkens, opgepakt. Hij volgde de weg die veel Natzweiler-gevangenen gingen: Scheveningen, Haaren, Utrecht, Amersfoort, Natzweiler, Dachau. Op 29 april 1945 was daar de bevrijding.

Mijn zoektocht naar mijn Opa werd ingegeven door de vraag die een ieder zich wel eens stelt; wie ben ik eigenlijk? Ik was nieuwsgierig naar mijn moeder die ik helaas niet door volwassen ogen heb gekend. Dat maakt het duiden van mezelf lastiger. Wie was zij? Waardoor ik geworden ben wie ik nu ben? Hoe was haar jeugd? En, wie was haar vader, mijn Opa?

Toen ik negen werd ontving ik deze kaart uit het Dijkzicht Ziekenhuis in Rotterdam, de stad waar Opa en Oma, en één straat verderop, ons gezin woonden. (*Lieve Hanneke, huppel maar vrolijk door naar je volgende verjaardag. Ik hoop gezond het ziekenhuis te verlaten en dan koop ik gauw een cadeautje voor je. Zoentje van Opa*). Het liep anders, Opa kwam niet meer thuis, overleed kort daarna in het ziekenhuis op 69 jarige leeftijd. Mijn moeder zette deze foto (*zie inzet*) op een tafeltje. Altijd stond er een verse bloem bij.

Opa was een echte Opa. Groot en sterk. Zachtblauwe ogen. Als kleinkinderen konden we rekenen op een mooi verjaardagscadeau, stapels paashazen, en ieder jaar nam hij ons mee naar Holiday On Ice. Zomers nam Opa fruit mee uit de Betuwe. Niet een bakje. Nee, de achterbak van zijn auto pulde uit van de kratten met kersen en pruimen. Overdaad, daar hield Opa van.

Verder herinner ik me een kastje onder de boekenplanken, dat nooit open ging. En het onuitgesproken en overtuigende gevoel dat ik er ook nooit zomaar in zou durven kijken. Er was ook iets met de oorlog. Oma sprak wel eens boos over 'de moffen'. Wie dat waren? Geen idee. Maar lief konden ze niet zijn.

Vier jaar later paste ik op kinderen verderop in de straat. Ik hoorde een vliegtuig overkomen en direct erna weer een. En steeds meer. Ineens ging angst met me op de loop. Er zou toch niet weer een oorlog zijn uitgebroken? Ik vreesde dat ik nooit meer over straat naar huis zou kunnen en dat ik mijn familie nooit meer zou zien.

Op een dag opende Oma het geheimzinnige kastje. Een intiem moment. Er lagen nog wat sigaren van Opa, een kledingstuk, een klein gedeukt bordje en een beker die geen beker meer leek. De bezittingen waar Opa in 1945 mee thuis was gekomen. Oma vertelde me over een kamp waar Opa was geweest. Hij kreeg er te hete soep maar als hij dat niet snel op at kreeg hij niets. Ook liet ze me een rits medailles zien, sommigen opgespeld op zacht rood fluweel. Opa had iets goeds gedaan, zo veel werd me duidelijk. Ik was 14 en voelde trots.

Het zou kunnen dat Oma me toen het verhaal vertelde over de bevrijding. Toen het kamp werd bevrijd, gaven de bevrijders hun wapens aan de gevangenen. "Doe wat je wilt", was hun boodschap. Niemand schoot. Jarenlang heb ik dit verhaal willen geloven. Waren jullie echt zo heldhaftig Opa? vroeg ik me af. Want jullie straffen jullie kampbewakers. Jullie waardigheid hield de beulen immers een spiegel voor waarin zij zichzelf hun onmenselijke wreedheden zagen begaan. Het is te mooi. Een parabel. Maar, de boodschap die Oma me wilde meegeven koester ik.

Mijn wie-ben-ik-vraag is niet beantwoord natuurlijk. Zoals dat gaat met grote vragen die meer vragen oproepen. Het beeld van de drie mensen waar ik uit voort kom en die ik alleen door kinderogen heb gekend, construeer ik op basis van jeugdherinneringen en gekleurde, tegenstrijdige verhalen. Ik had hen zó graag oneindig veel volwassen vragen willen stellen: Opa; maakte je een afweging om wel of niet in het verzet te gaan? Je had ook een gezin. Hoe hield je hoop in de kampen? Kon je ooit nog innerlijke rust vinden na wat jij zag en meemaakte?

Oma: hoe heb je je met 4 jonge kinderen in Rotterdam en met het tergende niet weten wat Opa overkwam door de oorlog geloofst? Hoe was het toen Opa toch terugkwam? En je weer, idioot genoeg, huishoudgeld kreeg? Waarom ben je nooit met Opa meegegaan wanneer hij terugreisde naar Natzweiler of Dachau?

En Mam. Hoeveel angst draag je met je mee wanneer je vader op je zesde door intimiderende mannen wordt meegenomen en in de **nacht und nebel** verdwijnt? Hoe voelde het toen je geen eten meer binnen kon houden tijdens de Hongerwinter? Wat denk jij; is angst besmettelijk? Misschien juist wanneer men er geen woorden aan geeft? Was ik daarom bang voor die vliegtuigen?

In Kamp Dachau, waar de verbijsterende werkelijkheid, zoals hier, tastbaarder wordt, vonden we een brief van Opa in het archief. Van na de oorlog. Hij pleit voor een Nederlands monument in Dachau, want, en ik citeer hem: "Het zou

toch kunnen zijn dat een jongere generatie interesse krijgt in wat we hier meemaakten”.

In 1955 schrijft Opa over Kamp Natzweiler in een krant. Nuchter, feitelijk, inclusief de niet te bevatten details zoals het door de SS uitzoeken en doden van gevangenen met tatoeages om van hun huid mooie lampenkappen te maken. En het verplicht toekijken naar de openbare ophanging van kampgenoten. Opa eindigt met: “Het is mijn hartgrondige wens dat deze getuigenis er toe mag bijdragen dat dit waar ook ter wereld nooit meer zal en mag bestaan.”

Jouw hartgrondige wens Opa is de roep van velen. De werkelijkheid van wat plaats vond is absurd. Ik begrijp dat mensen die terugkwamen uit een kamp bang waren niet te worden geloofd.

Een opsomming van de ellende - oorlogsmisdaden, onderdrukking, mensen “wiens namen ook nummers worden”, het is aan de orde van de dag – wil ik kort houden. Ik zou mijn Opa willen vertellen hoeveel scholieren dagelijks rondgeleid worden in Kamp Dachau. Dat er elke dag een rij van 400 meter voor het Anne Frankhuis staat. Er is sinds een jaar een nieuw Holocaust Museum in Amsterdam. Ik nam mijn (weekend-)pleegkind toen hij 9 was mee naar het fantastische Junior Verzetsmuseum. Al snel vroeg hij verontwaardigd: “Maar ik begrijp het helemaal niet! Wat deden die Joodse mensen verkeerd?”

Hier staan we Opa, de jongere generatie, 73 jaar na dato, in Natzweiler, in het zeer bijzondere gezelschap van 2 van jouw makers van toen. Wij zijn geïnteresseerd. Wij willen het weten. En doorgeven wat er gebeurd is. We herdenken allen die hier werden vermoord, en allen die strenden voor onze vrijheid. We staan stil en voelen ons verbonden.

Ik weet dan nog steeds niet wie ik ben, maar dankzij mijn zoektocht naar jou vraag ik me wel regelmatig af:

Hoe moedig zou ik zijn? Hoe draag ik bij? Aan vrede? Vrijheid? Wat heb ik over voor een ander? Een onderdrukt medemens? Een vreemdeling? Een vluchteling?

Primo Levi schrijft over de ontmenselijking, die natuurlijk ook doordrong in de relaties tussen kampgevangenen. Maar, zoals uit getuigenissen van overlevenden - en ik hoor die verhalen hier weer – blijkt, waren er ook áltijd die woorden of daden van een ander die hen weer kracht gaven: “Dankzij de

menselijkheid van de ander is het mij gegeven om niet te vergeten dat ik ook een mens ben”, schrijft Levi in zijn aangrijpende getuigenis.

Tot slot. Zoals burgemeester van der Laan eens verwoordde: “Wanneer wij op onze beurt niet bereid zijn in onze dagen – en wij leven in alle vrijheid – op te komen voor de gerechtigheid waar die in verdrukking is, kunnen we hier net zo goed niet staan”.

Jan Herman Broedelet

Bijeenkomst 4 november bij NMKamp Amersfoort

Zoals elk jaar komen wij samen, eerst in restaurant De Soesterduinen om daarna per bus richting NM Kamp Amersfoort te rijden.

De weergoden voorspelden niet veel goeds en zo leek het verstandig dit jaar uitsluitend de stilte en kranslegging bij het indrukwekkende monument van de Stenen Man plaats te laten vinden.

Binnen werden wij weer hartelijk ontvangen door de vrijwilligers van NM Kamp Amersfoort. Maar nu moest het kopje koffie even wachten.

De spreker die wij dit jaar uitnodigden was Heiko Roelfsema, kleinzoon en naamdrager van een slachtoffer van de Hell Ships in Zuidoost Azië, tevens voorzitter van de Stichting Herdenking Slachtoffers Japanse Zeetransporten 1942-1945 (SHSJZ). Het COVVS heeft het initiatief genomen om Oost en West te verbinden onder de noemer van 1WO2. Immers, in beide werelddelen van het Koninkrijk werd een strijd geleverd tegen overheersing en geweld. Zo ontstond het idee om eventueel bij elkaars herdenking aanwezig te zijn en te spreken.

De indrukwekkende overdenking van Heiko treft u verder in deze nieuwsbrief aan.

Willemien Meershoek, directeur van NM Kamp Amersfoort gaf hierna kort uitleg gevolgd door een film over een nieuwe herdenking. In oktober werd de tocht die gevangenen aflegden van het kamp naar het station, voor transport naar Neuengamme, herdacht. Er was grote belangstelling van nabestaanden.

De bus bracht ons, na het kopje koffie, weer veilig terug naar de Soesterduinen waar de lunch klaar stond.

Rond 15.00 uur kwam er een einde aan een wel bijzondere bijeenkomst.

Overdenking Heiko Roelfsema,

Dames en heren,

Goedemorgen, mijn naam is Heiko Roelfsema. En wat een eer om hier voor u te mogen staan. Marjolijn, hartelijk dank dat je mij hebt uitgenodigd, mede ook in het kader van ons beider streven om de verhalen uit de Tweede Wereldoorlog zoals die hier in het Westen maar ook in het overzeese Nederlands-Indië zijn meegemaakt meer met elkaar te vermengen, omdat ze veel meer overeenkomen dan dat ze verschillen. Een streven dat hier in Nederland, ook nationaal, 1WO2 (“Eén Wereldoorlog Twee”) is gaan heten. Dit om herdenken meer samen te doen, te integreren zodat het ook naar de toekomst toe zinvol kan blijven.

Want waarom herdenken wij en blijven wij herdenken. Vaak hoor je: omdat we onze geliefden niet mógen vergeten. Dat vind ik nogal calvinistisch. Nee, mijn antwoord is: omdat wij onze geliefden niet *willen* vergeten. En dan maakt het niet uit waar ze omgekomen zijn maar dat ze zijn omgekomen. Hoe doen we dat, herdenken? Door elkaar verhalen te vertellen en daarna stilte te betrachten ter overdenking.

Maar dan moet je wel een verhaal te vertellen hebben.

In 2008 kon u mijn persoonlijke geschiedenis in het Kerstnummer van uw *Natzweiler Nieuwsbrief* lezen. Marjolijn vond dat gepast omdat de ervaringen van ‘uw’ *Natzweiler*- en van ‘mijn’ Indië-geschiedenis zo op elkaar lijken als we kijken naar de impact op de nabestaanden.

Mijn verhaal, in 2008, ging over mijn grootvader, mijn opa Heiko Roelfsema. U hoort het, ik draag zijn naam, als oudste kleinzoon, en al bijna 63 jaar lang met ere.

Mijn opa heb ik nooit gekend, omdat hij met 5900 andere geallieerde krijgsgevangenen en Indische dwangarbeiders in 1944 omkwam op de *Junyo Maru*, een Japans vrachtschip, een *Hell Ship*, nadat het was getorpedeerd. Het schip zonk in een kwartier tijd. De grootste scheepsramp ooit. Viermaal meer doden dan de *Titanic*. De naam *Hell Ship* zegt eigenlijk alles. Bijna 6100 man op elkaar gestapeld in een smerig, bloedheet scheepsruim, waarin aan ziekte en dood niet kon worden ontkomen. Een hel! Na twee dagen varen, getorpedeerd door

een Engelse duikboot; de kapitein onwetend over de “menselijke lading” (tussen aanhalingstekens), omdat de Japanners hun schepen niet met het verplichte Rode Kruis markeerden. Er waren slechts 180 overlevenden.

Mijn verhaal over mijn opa is een verhaal dat eigenlijk geen verhaal kón worden, ook nu na 73 jaar niet, omdat ik nauwelijks iets van hem weet; we niets tastbaars van zijn leven over hebben gehouden, en omdat de paar familieleden die de oorlog wél hadden overleefd en die mijn opa wel hebben gejdend, de rest van hun leven over hem zwegen. Alsof hij in lucht was opgegaan, alsof hij niet had bestaan. Herkent u het? *Nacht und Nebel?* Geliefden die in de nacht en de nevel zijn vervaagd!

In mijn toespraak in 2008 en alle jaren erna als voorzitter van de Stichting die elk jaar op *Landgoed Bronbeek* de slachtoffers van niet alleen de *Junyo Maru* maar van nog 182 andere *Hell Ships* herdenkt - het zijn meer dan 100.000 slachtoffers - riep en roep ik iedereen op om toch vooral, hoe summier ook, wél het verhaal als overlevende of nabestaande te vertellen, opdat kinderen en kleinkinderen niet met zo'n grote leegte achter hoeven blijven zoals ik.

Lieve mensen, achter die oproep zit een persoonlijk mensbeeld. Onder meer als professioneel therapeut ben ik tot de overtuiging gekomen dat mensen verhalen zijn! Wij zijn talige wezens. Een unieke menselijke eigenschap. Mensen vertalen hun ervaringen in woorden en weven die, zoals mijn moeder dat zo mooi zei, als “vertelletjes”, doorlopend aaneen tot één groot, persoonlijk levensverhaal, zoals een spin zijn web weeft. De spin: knoopje voor knoopje; draadje voor draadje; wij mensen: vertelletje voor vertelletje.

Nou lukt het meestal wel om onze dagelijkse ervaringen zo tot één coherent verhaal te weven, maar soms lukt dat niet, echt niet. Dat is het moment dat we van een trauma spreken. Het inweven van een trauma in het verhaal dat we tot dan hebben geweven, lukt niet of heel moeilijk. We krijgen die vreselijke ervaring niet vertaald. We kunnen er geen woorden voor vinden, zeggen we dan. We zijn sprakeloos. Met stomheid geslagen. Sommige mensen vinden die woorden pas na tientallen jaren, meestal na professionele hulp; sommigen vinden de woorden nooit. Hun

web van verhalen krijgt draden met losse einden.

Maar het leven gaat door en we weven zo goed en zo kwaad als het kan onze nieuwe ervaringen dan maar om die losse einden heen. Dit continue weefproces houdt dan wel in dat ons levensverhaal dus elke dag verandert. Trauma of geen trauma. Er is dus kennelijk geen vaste, onveranderlijke kern die beschrijft wie wij precies zijn; nee, wij hebben in die zin dus geen vaste identiteit. Onze identiteit, wat wij ons Zelf noemen, is doorlopend in wording. Het is niet, het ontstijgt juist uit dit veranderende weefsel van verhalen. Zoals de typische geur van de Indische keuken ontstijgt vanuit de interactie tussen al die verrukkelijke Indische gerechten en kruiden. U kent die geur allemaal.

Maar, zoals het patroon van het spinnenweb alleen zichtbaar is door er op enige afstand naar te kijken; het recept van de kok slechts te waarderen is door het te proeven, zo wordt onze identiteit alleen maar zichtbaar, ervaarbaar, als ons levensverhaal wordt verteld én ernaar wordt geluisterd. Juist de toehoorder, u als luisteraar, als naaste, als nabestaande, als medemens kan door te luisteren het verhalenweefsel van de verteller overzien; u kunt als luisteraar een vertellend mens als een silhouet in tegenlicht zien opdoemen. Alsof hij weer uit de nacht en de nevel tevoorschijn komen.

Langzaam maar zeker wordt het beeld wie hij of zij is duidelijker. Zichtbaarder. Herkenbaarder. En kunnen we de levenservaringen, de vertelletjes, van onze voorouders ook in ons eigen web inweven.

Nu leven wij helaas in een tijd van *Twitter*, *soundbites* en *sms*. Het lijkt net of we het leven, ons leven, met al onze ervaringen in steeds minder woorden moeten vangen. Alles lijkt 'kort door de bocht' geformuleerd te moeten worden. Er zijn zelfs wereldleiders die hun wereldmacht tegenwoordig dagelijks met *tweets* en *oneliners* uitoefenen. In heel weinig, soms ook nog onbegrijpelijke, woorden en in onvolkomen zinnen, moet de luisteraar, wij allemaal, maar gokken wat er bedoeld wordt. Alles lijkt los zand. We kunnen er geen patroon meer in ontdekken, er geen betekenis meer aan hechten, en er dus geen waarde meer aan ontlenen. Dat geeft een gevoel van onbehagen, angst en soms paniek. Als we van die paar losse woorden geen zinnen meer kunnen maken, dan ervaren we ook geen zin en raken we "buiten

zinnen”, raken we “buiten de zinnen”.

Onduidelijke, tegenstrijdige en verwarde communicatie doet ons nimmer goed. We zien geen herkenbare patronen meer.

Miscommunicatie kan leiden tot ongelukken en zelfs tot oorlog; de geschiedenis heeft ons dat keer op keer geleerd. Ook in deze weken houden we allemaal ons hart vast als we de retoriek tussen Noord-Korea en Amerika horen.

Terwijl wij hier toch bij elkaar zijn onder de afspraak: (op het monument wijzend) “dit nooit weer”.

Dames en heren.

Als mensen verhalen zijn, dan moeten hun verhalen verteld worden en moet ernaar geluisterd worden. Dan alleen zien we wie iemand is geworden, wat zijn of haar betekenis en waarde is.

En voor hen die hun verhaal niet meer kunnen vertellen, zoals de mensen die wij vandaag herdenken, moeten wij het verhaal vóór hen vertellen.

Maar dan moet er wel een verhaal zijn!! In rijke taal, vol heldere, duidelijke, mooie, warme, persoonlijke, overdachte maar soms ook spontane woorden. Geen *tweets* maar vanaf een rijk palet van taal geschilderd.

Hier, op deze herdenking, geven we woorden aan de geliefden, vaders, opa's, ooms, broers, neven, vrienden en strijdmakkers van *Natzweiler*; aan de mannen die u na hebben gestaan. Wij herdenken hen, niet alleen opdat zij niet vergeten worden, maar omdat we ze niet willen vergeten; opdat hun waarde en betekenis voor ons allen duidelijk wordt en blijft. Opdat wij zien waarvoor zij leefden, en dat dat, hoe kort soms ook, niet voor niets is geweest. Maar wij herdenken ook om daarmee ons *eigen* levensverhaal te kunnen weven en verrijken.

Dáárom zijn wij hier en herdenken wij.

Ik wens u een gedenkwaardige dag toe met verhalen en herinneringen.

Dank u.

ONDERZOEK ROL NEDERLANDSE RODE KRUIS TIJDENS WOII

Reactie van de voorzitter van het Nederlandse Rode Kruis, Inge Brakman, op het onderzoek naar de rol van het Nederlandse Rode Kruis in de Tweede Wereldoorlog door het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, Amsterdam, De Balie, 1 november 2017.

Dames en heren,

Het Rode Kruis heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn taak verzaakt. Het is zonder meer pijnlijk om dat onder ogen te zien, maar het moet. Aan de hand van het boek van Regina Grüter gaan we vandaag terug naar ons verleden om te zien wat er mis is gegaan. Door mijn jarenlange werk met journalisten weet ik hoe belangrijk het is de waarheid te openbaren en niet weg te kijken. Dit is voor ons het moment van zelfreflectie en spijtbetuiging.

Het imposante boek van Regina Grüter dat hier voor me ligt, brengt ons terug naar de bezetting, de bombardementen, de deportaties en de massamoorden in de nazikampen. Ik realiseer me dat velen van u nog dagelijks het verdriet voelen over het verlies van familie, vrienden en naasten.

Ik moest het boek vaak even wegleggen, omdat ik de gebeurtenissen te confronterend vond. Om te lezen wat de consequenties zijn geweest van het menselijk tekort. Regina vertelt indringend over de verschillende fasen van de oorlog. De chaos van de eerste dagen. Vervolgens de steeds verdergaande druk van de bezetter op de bevolking, op de Joden, op het Rode Kruis. Gebeurtenissen worden met veel gevoel voor detail gekoppeld aan persoonlijke verhalen. Ze schetst een beeld van een bestuur dat moed te kort komt om de bezetter te weerstaan, bezig is met formaliteiten, met de letter van statuten en verdragen en te weinig met de basis van het Rode Kruis. Het grondbeginsel menslievendheid. Een bestuur dat krampachtig probeert te schipperen en de gevangene wordt van een ander belangrijk grondbeginsel: neutraliteit.

Maar het meest schokkende vind ik dat wat we niet lezen.

Er is een apart hoofdstuk gewijd aan de hulpverlening aan de Joodse landgenoten. Dat hoofdstuk is ontluisterend kort. Simpelweg, omdat het archiefmateriaal ontbreekt. Het was geen onderwerp van gesprek, het leefde niet. Er zijn geen notulen. De Joden telden niet mee. Genegeerd.

Juist dit gegeven raakt me diep. De onverschilligheid ten opzichte van het lot van de Joden. Juist onze organisatie, het Rode Kruis, had ervoor moeten zorgen dat in tijden van nood niemand er alleen voor stond.

Het boek getuigt ook van vele goede dingen die het Rode Kruis in de oorlog heeft gedaan. We lezen over de hulp na het bombardement van Rotterdam of de slag om Arnhem. We lezen over de afdeling Maastricht die wel voedselpakketten naar kampen in het oosten wist te zenden. We lezen over individuele medewerkers en vrijwilligers die zich inzetten voor Joden. Die vrijwilligers gaven wel gehoor aan onze missie.

Maar hier mogen en kunnen wij ons niet achter verschuilen.

Vandaag gaat het ons om het andere verhaal. Het verhaal van beklemmende volgzzaamheid, uitsluiting en nalatigheid. In Den Haag, ironisch genoeg, naast de Portugese synagoge op de Prinsessengracht, vergaderde het hoofdbestuur van het Rode Kruis over veel zaken. Maar nergens uit de archieven blijkt dat het bestuur oog had voor de levensbedreigende situatie van de Joodse landgenoten. Overigens ook niet voor het lot van de politieke gevangenen, of voor de Roma en Sinti. Het mocht niet van de bezetter. Het bestuur bleef keurig binnen de lijntjes.

Het is natuurlijk te gemakkelijk om te denken dat ik het zelf beter had gekund. Wat had ik gedaan als ik in die tijd voorzitter was geweest? Welke collega's hadden er om me heen gestaan? En als je weet dat de bezetter bij jouw vertrek een meeloper zal benoemen, blijf je dan toch om erger te voorkomen? De mensen in het bestuur van toen waren gedreven in de vaste overtuiging het goede te doen. Ze deden hun best om dat te doen wat het Rode Kruis als humanitaire organisatie zou moeten doen. Gezagsgetrouwe mensen die binnen de context van een bezetting hun ruimte zochten. Die zich primair gebonden voelden door de regels van de Conventie van Genève. En toch faalden.

Hoe kon het zo ernstig mis gaan?

Al in de zomer van 1940 maakte het Rode Kruis een formulier voor vluchtelingen die terugkeerden uit Frankrijk, waarop mensen moesten aangeven of ze Joods waren of niet. Joden kwamen daardoor het land niet meer in. Toen Joodse bloeddonoren uit de Rode Kruis bloedbank moesten worden geweerd, gebeurde dat. Toen Joodse vrijwilligers van de bezetter geen lid meer mochten zijn, werden ze zonder veel weerwerk uit de vereniging

gezet. Verzet in het bestuur was vruchteloos en was beperkt tot een enkel individu. De Rode Kruis voedselpakketten gingen niet naar de Joden in de Duitse kampen en niet of nauwelijks naar politieke gevangenen. Het Rode Kruis heeft weinig tot niets gedaan om overlevenden van concentratie- en vernietigingskampen te repatriëren of op te vangen. En na de oorlog reageerde het Rode Kruis kil en formalistisch, als mensen informeerden naar het lot van verwanten.

En wat bleef het lang geen onderwerp van gesprek. Direct na de oorlog, in 1946 al, installeerde het Rode Kruis de commissie Vorrink. Een commissie bestaande uit uitsluitend ex- politieke gevangenen, zonder Joodse vertegenwoordigers. Haar confronterende conclusies leidden tot zo veel verontwaardiging bij het bestuur, dat het rapport diep in een bureaula werd weggestopt.

Daarna blijft er een hardnekkige deksel op het collectief geheugen. Er werd niet over gesproken. Niet toen Loe de Jong in de jaren '70 zijn bevindingen presenteerde. Niet toen het internationale Rode Kruis haar eigen oorlogsverleden liet onderzoeken in 1988, met de duidelijke conclusie dat de organisatie in Genève heeft verzaakt. En niet toen het boek van Leo van Bergen in 1994 verscheen. Het Rode Kruis in Nederland groeide en bloeide en liet de donkere kant van zijn rol tijdens de oorlog in eigen land graag achter zich.

Zo kon het ontstaan dat voormalig directeur Cees Breederveld, verrast was toen hij met het verleden van het Rode Kruis geconfronteerd werd. In 2012 erkende hij ruitelijk dat het Rode Kruis mensen in de steek had gelaten. Namens het landelijk bestuur beloofde hij toen een gedegen historisch onderzoek naar de oorlogsjaren. Vandaag lossen we deze belofte in.

De feiten vaststellen en volmondig erkennen dat het mis is gegaan, is één. Vervolgens komt de vraag naar wat we hier daadwerkelijk mee doen en de vraag naar ons oordeel hierover.

Het is voor ons van groot belang dat wij de lessen die wij uit dit onderzoek kunnen trekken levend houden en blijven oefenen. Wij zullen een moreel beraad instellen. Een ethische commissie om de hulpverlening van het Rode Kruis of het ontbreken daarvan op gezette tijden kritisch te beoordelen. We zullen aandacht besteden aan diversiteit in de hele vereniging. Verder borgen wij deze spiegel in het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers,

bestuurders en vrijwilligers, en door workshops rondom dilemma's in de hulpverlening. Onze directeur Gijs de Vries gaat hier later in het programma dieper op in.

Het oordeel, óns oordeel kan maar één kant op gaan.

Het Rode Kruis heeft mensen, groepen mensen genegeerd en in de kou laten staan. Het Rode Kruis heeft kortom niet gehandeld naar zijn eigen grondbeginselen, menslievendheid voorop.

Als voorzitter van het Rode Kruis bied ik u, slachtoffers en nabestaanden, namens het bestuur van nu daarom onze excuses aan. Excuses voor het handelen èn nalaten van het bestuur tijdens de oorlog. Waar individuele vrijwilligers wel hulpverleenden, heeft het bestuur als hoeder van het moreel kompas jammerlijk gefaald. En daarmee heeft het Rode Kruis gefaald. Diepe verontschuldigungen zijn hiervoor op hun plaats. Verontschuldigungen waarvan we hopen dat u die wilt aanvaarden.

Herinneren moet ook fysiek. Wij zullen in het gebouw van het Rode Kruis een plek inrichten waar het boek van Regina ons dagelijks een spiegel voorhoudt. Ook voor het Nationaal Holocaust museum zullen we onze bijdrage leveren voor het levend houden van deze lessen. Niet alleen voor onszelf, maar voor ons allemaal. We mogen niet meer wegstappen.

Ik kom langzamerhand tot een afronding.

Graag wil ik hier het NIOD bedanken voor dit onderzoek, de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van professor Blom en natuurlijk Regina Grüter. Regina, je hebt voortreffelijk werk geleverd. Het was een lastige opdracht die ook emotioneel het nodige van je gevergd heeft. Dank hiervoor.

Graag bedank ik ook Karen de Jager. Karen, je was de afgelopen jaren onze contactpersoon voor de Joodse gemeenschap en je hebt ons bevlogen en volhardend bij dit proces begeleid. Dankjewel.

Dames en heren,

Wij kunnen het verleden niet overdoen, we kunnen het niet uitwissen.

De oorlog werkt generaties door. Dat zien we dagelijks in ons werk in alle gebieden waar het Rode Kruis actief is en waar menslievendheid zo snel onder druk komt te staan. Juist om ons werk te kunnen blijven doen, mogen

we ons tekortschieten niet vergeten, niet weggijken. Juist daarom willen we de waarheid onder ogen zien. We moeten er zijn voor iedereen die onze hulp nodig heeft.

Dank u wel.
Inge Brakman

VERVOLG MEMOIRES BART VAN DER POT

Deel 3: Indrukken van Buchenwald en verandering van commando eind 1942 – begin 1943

Begin oktober [1942] brak een nieuwe periode aan door verandering van commando. Alvorens aan de beschrijving daarvan te beginnen nog een paar overgeslagen herinneringen uit die eerste barre maanden Buchenwald, die vele jaren leken te hebben geduurd.

Bij het brood uitgeven op het werk waren er altijd grote en kleine stukken. Eens gaf de Vorarbeiter mij bij vergissing bijna een groot stuk; hij verwisselde het nog gauw voor een klein stuk:

“Ihr Holländer seit beim Fressen immer die Ersten, aber beim Arbeiten immer die Letzten”.

“Ah”, zei ik, “du wollst noch mithelfen den Krieg zu gewinnen für die Nazi’s”. De man ontplofte bijna van kwaadheid; hij was geestelijk volkomen in de knoop gelegd. Voor iedere Nederlander sprak het vanzelf dat je zo weinig mogelijk deed, maar voor een Duitser is (of was) werken de voornaamste reden van bestaan, voor welk doel dan ook. Dezelfde opvatting bleek uit de opmerking van een klein kind, dat uit een huis was ontsnapt, toen wij op een zondag in de SS-Siedlung moesten werken. Frans stond even stil om de een of andere reden en het peutertje kwam op hem af gedribbeld met de woorden: “du sollst arbeiten!”.

Vermeldenswaard is ook nog, dat op vele plaatsen in het kamp nette geschilderde houten borden stonden:

“Es gibt einen Weg zur Freiheit, seine Meilensteine heissen Gehorsam, Fleiss, Ehrlichkeit, Sauberheit, Nüchternheit und Liebe zum Vaterland”.

Op de appèlplaats moest soms het **Buchenwaldlied** gezongen worden. Vermoedelijk had de commandant dan bezoek.

Im Thüringerwald auf Berge schön,
 Versteckt zwischen Nadeln und Bretter,
 Im Winter gehüllt im tiefen Schnee,
 Im Sommer das heißeste Wetter,
 Da ist unser Lager im Buchenwald, } 2x
 Da heißt es den Mut nicht verlieren. }
 Wenn Sonntag stehen die Räder still
 Und ist alle Arbeit zu Ende.
 Dann sitzen wir wieder bei Buch und
 Spiel
 Und reiben uns die rohen Hände. } 2x
 Wir schreiben ein Briefchen mit Grüßen }
 nach Haus,
 Die längste Zeit bin ich geblieben.
 Und wann ist gekommen der große Tag,
 Dass wir in die Freiheit marschieren,
 Wir schauen noch einmal zum Lager
 zurück,
 Kameraden die hier seit geblieben, } 2x
 Einst kommt auch für euch der große }
 Tag,
 Ein Wiedersehen mit euren Lieben.

Er ontbreken nog enkele regels¹.

Dit zoetelijke liedje moest gewoonlijk vele malen achter elkaar gezongen worden onder bedreiging met geschetter door de microfoon: "Wenn das Singen nicht besser wird, bleibt die ganze Bande Uebnacht stehen!" De Joden hadden hun eigen lied waarin ze zongen dat ze grote neuzen hadden, grote oplichters waren en ik weet niet meer wat voor onvoorstelbare laaghartige zaken verder nog. Ook bij het opmarcheren naar het werk moest er soms gezongen worden, zodra we ver genoeg van het muziekcors af waren: "Wenn der Tag erwacht und die Sonne wieder lacht und im Herzen die Sorge, die Sorge."

¹Het Buchenwaldlied www.almissa.com/pave_matulic/himnabuchenwalda_.htm of van Wikipedia http://de.wikipedia.org/wiki/Fritz_L%C3%B6hner-Beda

Zie bijlage op pagina 20. (Er zijn diverse sites waar "Das Buchenwaldlied" te vinden is, maar geen enkele site geeft de tekst die Bart van der Pot beschrijft)

De dagen in de 'Schonung' spaarden veel energie, maar waren ook erg langdradig.

De communistische Kapo Richard in zijn smetteloze witte pak was een grillig en hardhandig heerser: "Die Reichsdeutsche können jetzt eine Stunde in den Garten gehen". 's Middags bij mooi weer was dat en de buitenlanders moesten in de bedompte kelder blijven.

De enige afleiding was naar het toilet en daar wat te roken. Tijdens de werktijd was roken verboden, maar de meesten deden toch stiekem zo nu en dan een paar haaltjes. Als er onraad naderde waarschuwde je elkaar; je moest je niet laten verrassen. Op een mistige morgen in het toilet van de Schonung vroeg een 'groene' mij om vuur. Ik had een aansteker en gaf hem vuur, nam zelf meteen een paar halen aan een eigen sigaret.

Een tijdje later kondigde Richard dreigend af dat er een eind moest komen aan het roken in het toilet en dat hij enkelen, die gerookt hadden zou straffen. Een jonge Joegoslaaf was de eerste; hij werd door Richard zelf met handen en voeten bewerkt en bleef half versuft tegen de muur zitten. Toen werd tot mijn stomme verbazing mijn nummer afgelezen. "Niemals einen BV-er vertrauen", was de wijze raad van een communist geweest, ik dacht er nog aan toen ik de man vuur gaf, maar hij had een oubollig boeren gezicht en zei toen ik eerst even aarzelde: "es kann nichts passieren". Ik was opgestaan en de zag de man een paar rijen verder zitten, hij ving mijn blik even op en haalde zijn schouders op. Terwijl ik mijn arm al bewoog om naar hem te wijzen en als verrader uit te schelden, overviel mij plotseling een ijskoude minachting voor al dat gespuis bij elkaar. In deze samenleving was er op den duur geen overlevingskans voor normale mensen, dacht ik bij mezelf, en discussiëren heeft geen zin. Stom van dat roken, maar het zou toch mis zijn gegaan. Dit overpeinzende liep ik naar voren waar Richard stond. Enige meters achter hem eindigde de kelder in een witgekalkte dwarsmuur. Op deze muur verscheen mij als een visioen het ouderlijk huis 'de Vaalkamp', zoals je het zag komende van onder de grote bomen van de 'Matanze'. Het beeld kwam niet dichterbij en ik vroeg me af of het in een hiernamaals wel mogelijk zou zijn dichterbij te komen, want ik meende het in werkelijkheid niet te zullen terugzien. Met deze onwezenlijke gedachten was ik tot vlak voor Richard gekomen en bleef staan. Richard deed niets, mompelde iets van: "von dem mit

seiner intelligenz-Brille tut es mir noch am meisten Leid, aber ich muss eine Meldung machen". Achteraf geloof ik dat ik de indruk maakten dwars door hem heen te zien, zoals hypnotiseurs doen die hun blik concentreren op een punt achter hun slachtoffer. De dreiging van de 'Meldung' was overigens niet zo best, want dat betekende melding aan de SS voor 10 of 25 stokslagen en dan was het wilde gedoe van de niet zo erg sterke Richard misschien nog verkieslijker. Maar die melding bleek na enkele dagen een loos dreigement te zijn geweest.

Wordt vervolgd in de volgende Natzweilerberichten.

© Copyright Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers

UIT DE KRANT/VAN DE PERS.....

Geen mededelingen

VAN DE PENNINGMEESTER

Voor de goede orde vermelden wij dat diegenen die de Nieuwsbrief als platte tekst willen blijven ontvangen voor 2018 weer het bedrag van € 20,00 euro moeten overmaken op onze rekening: **NL26INGB0000394148**. Vanzelfsprekend krijgen de oud-Natzweilers deze gratis toegestuurd.

VERZOEK OM VASTE DONATIES

De penningmeester dankt alle goede gevers voor hun (maandelijks) of jaarlijkse donaties.

Echter, vragen wij in deze Nieuwsbrief aan **ALLEN** die banden met Natzweiler en de oud Natzweilers hebben (maandelijks) of jaarlijks een vaste donatie te doen.

Het bestuur is meer en meer bezig de geschiedenis van het kamp en de oud-gevangenen te digitaliseren, de Nieuwsbrief wordt gemaakt en verspreid, er is soms acte de présence bij herdenkingen van andere vriendenkringen waar een krans gelegd wordt. Zo zijn er toch vaste onkosten per jaar, zonder echte vaste inkomsten.

Aangezien wij een stichting zijn en geen leden hebben die een bepaalde contributie betalen vragen wij nu om uw regelmatige (per maand of jaarlijks) bijdrage.

U kunt dit storten op:

Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers

Rekeningnummer: NL26INGB0000394148 ovv Donatie 2017

GIROLOTERIJ

De activiteiten van de Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers, waaronder de uitgave van dit blad, worden mede mogelijk gemaakt door de opbrengsten uit de Giroloterij en de Bankloterij. Uw deelname aan de Giro- en of Bankloterij wordt daarom van harte aanbevolen.

vfonds, Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg

Binnen organisaties van oorlogsgetroffenen vallen steeds meer directbetrokkenen weg door vergrijzing en overlijden. Het vfonds ondersteunt een respectvolle afbouw van deze organisaties, eventueel door samenwerking of samenvoeging te stimuleren. Meer informatie op: www.v-fonds.nl.

De bijdrage van de Bank-Giroloterij en de Lotto maken het werk voor het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg mogelijk.

ARQ

PSCYCHOTRAUMA EXPERT GROEP

Voor vragen op het gebied van wetten en regelingen voor oorlogsgetroffenen, maar ook voor vragen over zelfhulpgroepen, therapeutische hulp of maatschappelijk werk, en voor literatuur over de tweede wereldoorlog en zijn gevolgen, kunt u terecht bij de Arq

Oorlogsgetroffenen, hun partners en kinderen (ook de naoorlogse generatie) zijn welkom bij

Arcq

Nienoord 10-13

1112 XE Diemen

Telefoon 020 –8407640

E-mail info@arq.org

Website: <http://www.arq.org>

Bezoek is - na telefonische afspraak - iedere dag mogelijk.

COLOFON

Redactie

Nicole Planjer
& Marjolijn de Loos

Inzenden kopij

Nicole Planjer
Tel: 06-24769585

Uiterste datum inleveren kopij:
*(indien getypt in computer, s.v.p.
per e-mail sturen)*

15 maart 2018

Eindredactie

Nicole Planjer
e-mail: nplanjer@hotmail.com
& Marjolijn de Loos

Printed by

GrandPrix Copyrette
Parnassusweg 214
1076 AV Amsterdam
Tel: 020 – 664 59 09
Info@grandprixcopyrette.nl

Reisorganisatie

Marjolijn de Loos
e-mail: marjolijndeloos@gmail.com